

Traktat brata Dawida z Augsburga o waldensach

De inquisitione haereticorum

Edycja tekstu oryginału

Incipit tractatus fratris David^I de inquisicione hereticorum^{II}.

1.

Fides catholica est fundamentum omnis boni, sine qua summi boni non possumus esse capaces. Nam quam diu illud videre, sicuti est, nondum sumus ydonei, oportet nos illud per fidem tenere, quousque per eam purificati mereamur illud revelata facie contemplari. Cum enim nunc tempus merendi solum sit, in futuro autem tempus recipiendi pro meritis, qui modo summi boni capax esse neglexerit, eterna beatitudine in futuro carebit, et **pro**^{III} contemptu tanti boni, quod gratis oblatum suscipere vel conservare noluit, eternis suppliciis subiacebit. Ad Hebreos (3, 19): Videmus quia non potuerunt introire in requiem eius propter incredulitatem. Hanc fidem subvertere temptant heretici, qui fidei puritatem nituntur corrumpere falsitate.

^I Edycja traktatu brata Dawida z Augsburga dokonana przez Wilhelma Pregera opiera się na trzech źródłach. Są nimi dwa, pochodzące z XV wieku, manuskrypty (rękopisy te pochodzą według ustaleń Pregera z jednego źródła), stuttgarcki (*Cod. theol. 4. nr. 125.*) i monachijski (*Cod. lat. 15312. 2° 15. sq. f. 210 - 222.*), oraz tekst zawarty w dziele Martina wydanym w Paryżu w 1717 roku (*Martine et Durand, Thesaurus novus anedoctorum, T. V. f. 1777 sqq.*). Źródła te będą reprezentowane w aparacie krytycznym przez odpowiednie symbole **S** - manuskrypt stuttgarcki, **M** - manuskrypt monachijski oraz **Ma** - tekst zawarty w dziele Martina.

^{II} W tekście **Ma** brakuje trzech pierwszych rozdziałów. W rękopisie **M** układ ten jest zachowany.

^{III} Forma zachowana w rękopisie **S**. W rękopisie **M** występuje forma *pre*.

2. Qui dicantur heretici.

Heretici quippe dicuntur, qui fidem per sacramentum baptismi **susceperunt**^{IV} et perverse sciendo abiiciunt. Nam qui nec baptismum nec fidem catholicam aliquando susceperunt, aut gentiles dicuntur aut Iudei. Quamvis et apud Iudeos dicantur esse heretici, qui literam veteris testamenti pravis interpretacionibus corrumpunt. Et quia veteres sicut Arrii et Pelagii et Manicheorum et aliorum per sapienciam sanctorum contrite sunt, qui aperte fidem impugnauerunt, surrexerunt nove, latenter in angulis serpentes, nocivius venenum erroris simplicibus infundentes, quo magis periculosum est malum occultum, quod nescias cavere vel adhibere remedium, quam apertum, quod poteris effugere et **sanare**^V. Has enim vias nunc preparat dyabolus, ut furtive perimat, postquam aperta eius bella sunt devicta. Serpens enim primos parentes nostros fraude seduxit. Inter alios modernos hereticos in terra nostra magis nocivi videntur hii, qui Pauperes de Lugduno vocantur, quorum robur maxime in ypocrisis palliacione consistit et falsi nominis scientie iactacione, qui quia sic latitare noverunt, quod eciam ubi plurimi sunt nulli esse a fidei doctoribus putantur, et tanto plures latenter inficiunt, quanto caucius sciunt occultare que faciunt, ad cautelam fidelium et instructionem zelatorum fidei, quo premunire simplices valeant et hereticorum obviare versuciis, aliqua nominare de illorum secta videtur non inutile, **quibus**^{VI} agens (?) minus potest nocere prudenti.

^{IV} Forma zachowana w rękopisie **S**. W rękopisie **M** występuje forma *susciunt*.

^V W rękopisie **M** występuje forma *sanari*.

^{VI} Forma zachowana w rękopisie **S**.

3. Divisio.

Ut autem plenius et facilius intelligatur, dividatur hoc scriptum in tres partes principales.

Primo ostendatur ortus vel progressus illius secte, et que contra fidem senciant, et qualis sit consuetudo eorum et mores et actus. Secundo, **qualiter**^{VII} detur via, quomodo examinari et inquiri debeant et iudicari. Tercio ponantur statuta sedis apostolice et legum civilium contra eos edita et complices eorum, extracta de forma inquisitionis contra hereticos data per apostolicam sedem.

4. De ortu Pauperum de Lugduno.

Ortus illius secte, que dicitur **Pover de Leun**^{VIII} sive Pauperes de Lugduno, sicut a diversis audivi et a quibusdam ipsorum, qui videbantur ad fidem reversi, dum eorum interessem examinationibus, sic se fertur habuisse: Apud Lugdunum fuerunt quidam simplices layci, qui quodam spiritu inflammati et supra ceteros de se presumentes iactabant, **se**^{IX} omnino vivere secundum ewangelii doctrinam et illam ad literam perfecte servare, postulantes a domino papa Innocencio hanc vivendi formam sua auctoritate sibi et suis sequacibus confirmari, adhuc recognoscentes primatum apud ipsum residere apostolice potestatis. Postea ceperunt ex se, ut plenius se Christi discipulos et apostolorum successores ostentarent, eciam officium predicationis sibi jactanter assumere, dicentes Christum precepisse suis discipulis ewangelium predicare, et quia sensu proprio verba ewangelii interpretari presumpserunt, videntes nullos alios ewangelium iuxta literam omnino servare, quod se facere velle

^{VII} W rękopisie **M** występuje forma *equaliter*.

^{VIII} W tekście **Ma** występuje forma *Pouvre de Lyon*.

^{IX} W tekście **Ma** występuje forma *se velle*.

iactaverunt, se solos Christi veros imitatores esse dixerunt. Cumque ecclesia videret, eos predicationis sibi officium usurpare, quod eis commissum non fuerat, cum essent ydiote et layci, prohibuit eos, ut debuit, et nolentes obedire excommunicavit. Illi autem contempserunt in hoc claves ecclesie, dicentes clericos hoc facere per invidiam, quia viderent eos meliores se esse et melius docere et maiorem favorem populi ex hoc habere, cum pro bono et perfecto opere nullus debeat vel possit excommunicari, quale est docere **fidem catholicam et**^x doctrinam Christi, et quod contra eius doctrinam nullus debeat homini tantum bonum prohibenti aliquatenus obedire. Et illam excommunicationem reputabant sibi esse eternam benedictionem, gloriantes se apostolorum successores esse, quod sicut illi pro doctrina ewangelii a scribis et phariseis extra **synagogam**^{xi} eiecti maledictioni eorum et persecucioni subiacebant, ita et ipsi a clericis similia paterentur. Sic superba presumcio palliate sanctitatis et **affectate**^{xii} singularitatis cecitatem induxit heretice pravitatis, cum ewangelica perfectio magis doceat humiliter obedire doctoribus et rectoribus ecclesie quam per tumorem singularitatis se scindere a catholica unitate.

5. De erroribus Pauperum de Lugduuo.

Hec fuit prima heresis eorum, contemptus ecclesiastice potestatis. Ex hoc traditi sathane precipitati sunt ab ipso in errores innumeros, et antiquorum hereticorum errores suis adinventionibus miscuerunt, quia eiecti de ecclesia catholica se solos esse Christi ecclesiam et Christi discipulos affirmabant. Dicunt se apostolorum successores et habere auctoritatem

^x W rękopisie **S** *fid. cath. et.* W tekście **Ma** *fidem et.* W rękopisie **M** *fide.*

^{xi} Forma zachowana w rękopisie **S**. W tekstach **M** oraz **Ma** występuje forma *synagogas*.

^{xii} W tekście **Ma** występuje forma *a sanctitate*.

apostolicam et claves ligandi et solvendi. Romanam ecclesiam dicunt esse meretricem Babylon, et omnes ei obedientes dampnari. Omnes **sanctos**^{XIII} et fideles a tempore beati Sylvestri pape dicunt esse dampnatos. Nulla miracula dicunt esse vera, que fiunt in ecclesia, quia nullus ipsorum aliquando miracula fecit. Omnia statuta ecclesie post ascensionem Christi dicunt non esse servanda nec alicuius esse valoris. Festa, feriarum ieiunia, ordines, benedictiones, officia ecclesie et similia respuunt **omnino**^{XIV}. Omnia talia blasphemant et dicunt ea pro avaricia solum a clericis instituta, ut ea ad suum questum reducant, et a subditis hac occasione pecuniam et oblaciones exquirant. Dicunt tunc hominem primo vere baptizari, cum in eorum heresim fuerit inductus. Quidam autem dicunt baptismum non valere parvulis eo quod **nondum**^{XV} actualiter possint credere. Confirmationis sacramentum respuunt, sed magistri eorum imponunt manus discipulis vice illius sacramenti. Episcopos et clericos et religiosos ecclesie dicunt esse scribas et phariseos, apostolorum persecutores. Corpus Christi et sanguinem non credunt vere esse, sed panem tantum benedictum, qui in figura quadam dicitur corpus Christi, sicut dicitur: Petra autem erat Christus, et simile. Hoc autem quidam dicunt tantum per bonos fieri, alii autem, per omnes, qui verba consecracionis sciunt. Hoc **eciam**^{XVI} in conventiculis suis celebrant, recitantes verba illa ewangelii in mensa sua et sibi mutuo participantes sicut in cena Christi. Dicunt eciam, quod sacerdos peccator non possit aliquem solvere et ligare, cum ipse sit ligatus peccato, et quod quilibet bonus et sciens laicus possit alium absolvere **et penitenciam imponere. Unctionem extremam respuunt**^{XVII} et

^{XIII} W tekście **Ma** występuje forma *clericos*.

^{XIV} W tekście **Ma** po omnino występują również następujące słowa: *et ecclesias consecratas et cimiteria*.

^{XV} W tekście **Ma** występuje forma *nunquam*.

^{XVI} W tekście **Ma** występuje forma *cum*.

^{XVII} W tekście **Ma** brakuje tej frazy.

oleum consecratum et crisma nil valere plus quam aliud. Omnes ordines clericales respuunt, dicentes potius fore maledictionem quam sacramentum. Matrimonium dicunt esse fornicationem iurata, nisi continenter vivant. Qualescunque alias luxurie immundicias magis dicunt esse licitas quam copulam coniugalem. Continenciam laudant, sed urente libidine concedunt ei satisfieri quocunque **modo turpi**^{XVIII}, exponentes illud apostoli (1. Kor. 7, 9): Melius est nubere quam uri, quia melius sit quolibet actu turpi libidini satisfacere quam intus in corde temptari. Sed hoc tenent valde occultum, ne vilescant. Si aliqua honesta, que casta putatur, peperit puerum, occultant et tradunt eum alibi alendum, ne **prodantur**^{XIX}. Dicunt illicitum esse omne iuramentum, etiam de vero, et peccatum mortale. Sed tamen dispensant, ut iuret quis pro evadenda morte corporis vel ne alios prodat vel secretum revelet perfidie sue. Dicunt esse crimen inextinguibile et peccatum in Spiritum sanctum prodere hereticum. Dicunt non licere occidere maleficos per iudicium seculare. Quidam quadam superstitione asserunt, quod etiam animalia et bruta non liceat occidere, ut pisces, oves et huiusmodi. Cum autem volunt talia manducare, suspendunt ea super ignem in fumum, donec per se moriantur. Pulices etiam et huiusmodi animalia excuciant contra ignem vel vestem ipsam intingunt in aqua calida, et tunc nolunt ea occidisse, sed dicunt ea per se mortua esse. Ita fictas habent consciencias etiam in aliis observanciis suis, sicut in hoc poterit estimari, quia veritatem deserentes falsis figmentis se illudunt. Dicunt non esse purgatorium, sed omnes morientes statim transire in celum vel in infernum; **ideo**^{XX} suffragia pro defunctis ab ecclesia **facta**^{XXI} asserunt non prodesse, cum in celo non indigeant et in inferno **ex hiis**^{XXII}

^{XVIII} W rękopisach **M** oraz **S** występuje zwrot *turpi libidini*.

^{XIX} Forma zachowana w rękopisie **S**, w rękopisie **M** występuje forma *prodat*, w tekście **Ma** występuje forma *prodatur*.

^{XX} W tekście **Ma** brakuje formy *ideo*.

^{XXI} W rękopisach **M** oraz **S** brakuje formy *facta*.

nullatenus adiuventur. Unde dicunt, quod oblaciones facte pro defunctis prosunt clericis, qui comedunt, non animabus, que huiusmodi non utuntur. Dicunt eciam, quod sancti in celo non audiunt oraciones fidelium, nec veneraciones, quibus eos honoramus, attendunt, arguentes, quod, cum corpora sanctorum hic mortua iaceant et spiritus tam remoti sint a nobis in celo, nullo modo oraciones nostras **valeant**^{XXIII} auditu percipere neque visu. Dicunt quoque sanctos non orare pro nobis, et ideo non oporteat nos implorare suffragia eorum, quia absorpti gaudio celesti nobis non possint intendere nec aliquid aliud curare, unde derident solempnitates, quas in sanctorum veneracione celebramus et alia, quibus eos honoramus. In diebus festis ubi caute possunt, operantur, arguentes quod, **cum**^{XXIV} operari bonum sit, bona in die festo agere non sit malum. In quadragesima et in aliis diebus ieiuniorum ecclesie non ieiunant, sed carnes comedunt ubi audent, dicentes quod Deus non delectatur in afflictionibus amicorum suorum, cum sine hiis sit potens eos salvare. Quidam autem heretici affligunt se multum ieiuniis et vigiliis et huiusmodi, quia sine talibus non possent apud simplices nomen sibi sanctitatis acquirere nec decipere simulacionis figmento. **Vetus testamentum non recipiunt ad credendum, sed tantum aliqua inde discunt, ut nos per ea impugnent**^{XXV} et se defendant, dicentes quod superveniente ewangelio vetera omnia transierunt. Sic et verba sanctorum Augustini, Ieronymi, Gregorii, Ambrosii, Johannis Crisostomi, Isidori et auctoritates ex libris eorum truncatas decerpunt, ut sua figmenta inde approbent vel nobis resistant, vel simplices facilius seducant, pulchris sanctorum sentenciis doctrinam sacrilegam

^{XXII} W tekście **Ma** występuje forma *existentes*.

^{XXIII} W tekstach **M** oraz **Ma** forma ta jest zachowana, w rękopisie **S** występuje forma *possint*.

^{XXIV} Forma ta występuje w tekście **Ma**.

^{XXV} W tekście **Ma** występuje następująca wersja: *Vetus testamentum non habent vel recipiunt, sed evangelia ut per ea nos impugnent*.

colorantes^{XXVI}. Illas autem sanctorum sentencias, quas sibi vident esse contrarias, quibus error suus destruitur, tacite pretermittunt. Dociles inter suos **complices**^{XXVII} et facundos docent verba ewangelii et dicta apostolorum et aliorum sanctorum in vulgari lingua corde affirmare, ut sciant et alios informare et fideles **allicere**^{XXVIII}, et sectam suam pulchris verbis sanctorum **defendere**^{XXIX}, ut putentur salubria que persuadent; et sic per dulces sermones **et benedictiones seducunt corda innocencium**^{XXX}.

6. Quod femine docent inter eos.

Non autem solum viri sed et femine apud eos docent, quia feminis magis patet accessus ad feminas pervertendas, ut per illas eciam viros subvertant, sicut per Evam serpens **illexit**^{XXXI} Adam.

7. Quod due sunt secte ipsorum et qui dicuntur perfecti.

Duo sunt genera secte ipsorum. Quidam dicuntur perfecti **eorum**^{XXXII}, et hii proprie vocantur **Pover de Leun**^{XXXIII}; nec omnes ad hanc formam assumuntur, sed prius diu informantur, ut et

^{XXVI} W rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *celebrantes*.

^{XXVII} W rękopisie **S** występuje forma *simplices*.

^{XXVIII} W tekście **Ma** zamiast bezokolicznika *allicere* występuje następująca wersja: *illis esse*.

^{XXIX} Forma zachowana w rękopisie **S**, brakuje jej w rękopisie **M**, w tekście **Ma** występuje natomiast forma *polire*.

^{XXX} W rękopisach **M** oraz **S** brakuje tej frazy.

^{XXXI} W tekście **Ma** występuje forma *illusit*.

alios sciant docere. Hii nihil proprium se dicunt habere, nec domos nec possessiones nec certas mansiones nec coniuges, quas, si ante habuerunt, relinquunt. Hii dicunt se apostolorum successores esse, et sunt magistri et aliorum confessores, et circumeunt per terras visitando et confirmando discipulos in errore. Hiis ministrant discipuli necessaria, et **quocumque**^{xxxiv} veniunt, insinuant sibi mutuo **adventum**^{xxxv} illorum, et conveniunt ad eos plures in **tuto**^{xxxvi} loco, in latibulis, audire eos et videre, et mittunt eis illuc optima queque cibi et potus, et indicunt collectas **nummorum**^{xxxvii} discipulis pro sustentacione eorumdem pauperum et magistrorum suorum et studencium, qui per se sumptus non habent, vel ad illiciendum aliquos, quos cupiditas nummi trahit ad sectam eorum.

8. De habitu eorum.

Vadunt autem in diversis habitibus vestium isti **circatores**^{xxxviii}, ne agnoscantur, et cum transeunt quandoque de domo forte in domum, aliquod onus deferunt in capite palee vel vasis, et in obscuro vadunt, ne quis perpendat quid agant.

^{xxxii} Forma eorum występuje w rękopisie S.

^{xxxiii} W tekście **Ma** występuje forma *Poure Valdenses de Lyon*.

^{xxxiv} W tekście **Ma** występuje forma *In quocumque loco veniunt*.

^{xxxv} W tekście **Ma** występuje forma *a domino tamen*.

^{xxxvi} W rękopisie **M** występuje forma *toto*.

^{xxxvii} W tekście **Ma** występuje forma *minorum*.

^{xxxviii} W tekście **Ma** występuje forma *curatores*.

9. De mansionibus eorum.

Solent autem tales mansiones habere in locis, ubi habent studia sua vel celebrant conventicula sua, que circumquaque aliis sunt inaccessibiles, ne prodantur, ut in **foveis**^{xxxix} subterraneis vel aliter sequestratis.

10. Quando conveniunt.

Noctibus autem maxime huiusmodi conventicula frequentant, quando alii dormiunt, ut **liberius misteria**^{xl} iniquitatis operentur. Quod autem, ut dicitur, osculentur **ibi**^{xli} catos vel ranas vel videant dyabolum, vel extinctis lucernis pariter fornicentur, non puto istius esse **secte**^{xlII}, nec aliquod horum veraciter intellexi ab illis, quibus fidem **adhiberem**^{xlIII}.

11. De adoracione Luciferi^{xlIII}.

^{xxxix} W rękopisie **S** występuje forma *foveas etc.*

^{xl} W tekście **Ma** występuje forma *libenter ministeria*.

^{xli} W tekście **Ma** występuje forma *aliqui*.

^{xlII} Forma ta występuje rękopisach **M** oraz **S**. Natomiast w tekście **Ma** występuje forma *secte quia Cathari dicuntur hoc facere*.

^{xlIII} W rękopisie **S** występuje forma *adhibent*.

^{xlIII} W tekście **Ma** brakuje tego rozdziału.

Quod autem adorent Luciferum vel eum sperent restituendum in gloriam, alterius secte est. Quanto autem irrationabiliora **credunt**^{XLIV} vel detestabiliora faciunt, tanto facilius caventur, et ipsa vilitas prodit, se esse fugiendos, quia malum apertum minus nocet. Secta vero Pover de Leun et similes tanto periculosiores sunt, quanto sub sanctitatis simulacione se palliant.

Sicut enim symea, que ab homine videt fieri, stulte imitatur^{XLV}, ita et isti putant se apostolorum et primorum sanctorum successores, eo quod simulate quedam exteriorum illorum sanctorum superficialiter imitantur, sicut id, quod apostoli pro pauperibus collectas in ecclesia procurabant et in domibus fidelium, quando nondum ecclesie constructe fuerant, quando docebant vel sacra misteria celebrabant, vel ad predicandum per diversas provincias discipulos destinabant, qui fundarent ecclesias vel firmarent. Sic et isti ypocrite diversa sibi nomina tribuunt. Non enim appellant se, quod sunt, scilicet hereticos, sed vocant se veros christianos et amicos Dei et pauperes Dei et huiusmodi nominibus. Alii vero sunt credentes hereticorum, adherentes eorum doctrinis et vera eos docere credentes et bonos eos estimantes et sectam amplectentes, scindentes se ab ecclesie unitate. Hii sunt eorum fautores et receptores et pro posse defensores, qui ministrant eis de facultatibus suis, et discunt ab eis dicta ewangelii et apostolorum, et si qui ex eis tantum profecerunt in doctrina erroris, si petunt, recipiuntur a magistris, ut dictum est supra.

12. De moribus eorum^{XLVI}.

Mores eorum in apparencia humiles videntur, sed in corde elatissimi sunt, preter se omnes alios contempnentes.

^{XLIV} Forma ta występuje rękopisie **S**. Natomiast w rękopisie **M** występuje forma *credenti*.

^{XLV} Fraza ta występuje rękopisie **S**. Natomiast brakuje jej w rękopisie **M**.

^{XLVI} W tekście **Ma** brakuje tego rozdziału.

13. De gloriacione ipsorum sciencie et sanctitate^{XLVII}.

Omnis gloriacio eorum est de singularitate, quod videntur sibi pre ceteris scioli, quod aliqua ewangelii verba vel epistolarum sciunt corde vulgariter recitare. In hoc preferunt se nostris non solum laycis sed eciam literatis, stulti, non intelligentes, quod sepe puer XII annorum scolaris cencies plus scit quam magister hereticorum LX annorum, dum iste sola illa scit, que usu corde affirmavit, ille vero per artem grammaticae mille libros scit legere latine et ad literam intelligere quoquo modo. Elevantur eciam singularitate fide sanctitatis, qua se more illius pharisei solos iustos antumant et ceteros in sui comparacione despiciunt, stulti et ceci, non cognoscentes, quod in quocunque vertice se iactant, tales apud nos infinitos multo excellenciores habemus, quia nulla fictione **fucatos**^{XLVIII}, sicut apud hereticos omnia sunt ypocrisis vicio colorata.

^{XLVII} W tekście **Ma** brakuje tego rozdziału.

^{XLVIII} W rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *fuscatos*.

14. De palliacione verborum.

Docent enim, verbis coopertis loqui, ut pro veritate studeant loqui mendacium, ut, cum de uno **requiritur**^{XLIX}, de alio oblique respondeant, ut sic auditores versute deludant, ubi timent per confessionem veritatis errorem suum deprehendi. Ex eadem simulacione frequentant nobiscum ecclesias, intersunt divinis, offerunt ad altare, percipiunt sacramenta, confitentur sacerdotibus, ieiunant ieiunia ecclesie et festa colunt et benedictiones sacerdotum inclinato capite suscipiunt, cum tamen hec et omnia similia ecclesiastice institutionis irrideant et prophana iudicent et dampnosa, sicut aliquando lupo pelle se contegit ovis, ne lupo ab ovibus agnoscatur.

15. De studio pervertendi alios.

Omne studium adhibent, ut multos secum in errorem deducant. Puellas parvulas docent verba ewangelii et epistolas, ut a puericia consuescant errorem amplecti, et que ex hiis aliqua didicerunt, omni conatu laborant et alios docere ubicunque inveniunt, qui velint equanimiter auscultare. Ad simplices et rudes solent accedere, maxime ad eos qui non sunt fratribus **minoribus et predicatoribus**^L familiares vel aliis fidei zelatoribus, et ad loca que non frequentantur ab illis, et primo per simulatos sanctitatis mores **animos ipsorum ad se intentos faciunt**^{LI}.

^{XLIX} W tekście **Ma** występuje forma *requiruntur*.

^L W tekście **Ma** występuje wersja *predicatoribus et minoribus*.

^{LI} W rękopisie **S** brakuje frazy *animos ipsorum ... faciunt*.

16. Be modo alloquendi.

Deinde blandis alloquiis alliciunt in hunc modum: Videris mihi, o bona femina, ad hoc disposita, ut si esset, qui tibi viam veritatis ostenderet, magna coram Deo **in brevi efficereris, quod eciam celestia secreta super omnes literatos**^{LII} terre cito cognosceres, et Deum videres et loquelam eius audires, et ab ipso, quecunque posceres, impetrares, et par angelis et summis sanctis in celo fieres. Cum ergo illa stulta tantis promissionibus illecta ceperit verba eorum avide suscipere, quia et serpens Evam promissione sciencie et divine similitudinis sublimitate seduxit, ut suis suasionibus **ei**^{LIII} acquiesceret:

17. De modo docendi.

Tunc hereticus incipit eam multa docere de castitate et humilitate et aliis virtutibus et cavendis viciis et verba Christi et apostolorum et aliorum sanctorum proponere, ut putet illa se non hominem sed angelum de celo audire. Jubet eam tunc clam ista tenere et nulli omnino se prodere, quia thesaurus inventus debeat abscondi ne prodatur, et secreta celestia non sint passim et indignis pandenda, ut illa tanto reverencius servet audita, quo se iam estimat a Deo ad tam arcana percipienda singulariter preelectam, vel eciam ne ipse hereticus prodatur, vel ne ab aliquo illi dissuadeatur, **cui**^{LIV} forte revelaret, talem doctrinam ulterius recipere, quam ille non audet aperte docere. Tradit postea aliquas oraciones de beata virgine dicendas vel de

^{LII} W tekście **Ma** brakuje frazy *in brevi efficereris ... literatos*.

^{LIII} W tekście **Ma** występuje forma *eis*.

^{LIV} W tekście **Ma** występuje forma *si sibi*.

aliis sanctis, ut experiatur quam sit docilis et alliciat eam ad **discendum**^{LV}. Cumque sic diu probaverit eam, si velit esse stabilis et secretum tenere quod dicit, adiungit ei aliam doctrinam, vel doctorem, qui possit secrecius et sepius cum ipsa morari sub pretexto alicuius operis vel commercii, ut sic paulatim tenacius ei astringatur. Narrant ei de aliis magistris suis, **quam sancti sint et periti**^{LVI}, **et quod qui videret eos et audiret sic sit quasi qui ipsum Deum**^{VLVII} videat et audiat, ut amplius eam in desiderio sibi adherendi accendant, et magis authenticum sit ei, quod eam docuerant, et securius aperiant ei erroris sui doctrinam. Non enim facile cuiquam aperiunt **secreta**^{LVIII} erroris sui, nisi postquam securi sunt quod credat eis in omnibus, timentes quod recedat ab eis et prodat eos. Primo ergo docent, quales deberent esse Christi discipuli ex verbis ewangelii et apostolorum, dicentes illos tantum esse apostolorum successores, qui eorum vitam sequuntur. Ex hoc arguendo inferunt, quod papa et episcopi nostri et clerici, qui divicias seculi habent et sanctitatem apostolorum non imitantur, non sint ecclesie gubernatores, nec talibus dignetur Christus dilectam sponsam suam ecclesiam committere, qui eam potius prostituant malis exemplis et malis operibus, quam virginem castam Christo exhibeant, custodiendo eam in illa puritate, quam accepit ab ipso, et ideo non eis esse obediendum. Dicunt eciam quod immundus non potest alium mundare, nec ligatus potest alium solvere, nec reus potest reo iudicem sibi iratum placare, nec qui in via perdicionis ambulat, potest alii ducatum **ad celum**^{LIX} praebere. Dicunt eciam quod per

^{LV} W tekście **Ma** występuje forma *dicendum*.

^{LVI} W tekście **Ma** występuje wersja *quanta sancti sint passi*.

^{VLVII} W tekście **Ma** zamiast frazy *quod qui videret eos ... Deum* występuje zwrot *ut et Christum*.

^{LVIII} W tekście **Ma** występuje forma *sectam*.

^{LIX} W tekście **Ma** brakuje zwrotu *ad celum*.

astuciam suam et potenciam clerici teneant laycos sibi subiectos, ut dent eis decimas et oblationes, ut inde alantur et luxurientur et concubinas et parvulos suos pascant. Ideo autem clero detrahunt, ut cum exosos reddiderint, non credatur eis nec obediatur. Quo facto, cum **laycos**^{LX} nesciant docere, ipsi heretici **fiunt**^{LXI} doctores populi, ut omnes abducant post se. Ex occasione ergo perversitatis quorundam clericorum inducunt eos in detestacionem omnium clericorum. Dissuadent ergo eis dari oblationes, decimas et alia similia, dicentes quod hec et alia tantum pro sua utilitate statuerint, et causa lucri sui omnia ecclesiastica ordinaverint **instituta**^{LXIII}. Non solum autem clericos iudicio suo condemnant, sed omnes eis obedientes, iuxta illud: Si cecus ceco ducatum prestet, ambo in foveam cadunt. Cum aliquem seduxerint, blandiuntur **ei**^{LXIV} hoc modo: modo primum ad veram lucem venisti, modo aurum vere doctrine invenisti, qui prius cuprum pro auro deceptus tenuisti et huiusmodi. Finxerunt eciam quosdam rithmos, quos vocant triginta gradus s. Augustini, in quibus docent quasi virtutes sectari et vicia detestari, et callide inserunt ibi ritus suos et hereses, ut melius alliciant ad ea **discenda**^{LXV} et forcius inculcent ea **memoriter**^{LXVI}, sicut nos laycis proponimus symbolum, oracionem dominicam, et alia pulchra huiusmodi causa confinxerunt **carmina**^{LXVII}.

^{LX} W tekstach **Ma** oraz **M** występuje forma *layci*.

^{LXI} W rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *fiant*, natomiast w tekście **Ma** znajduje się forma *sunt*.

^{LXIII} O tego miejsca manuskrypt **S** pisany jest inną ręką.

^{LXIV} W tekście **Ma** występuje forma *eciam*.

^{LXV} W tekście **Ma** występuje forma *dicenda*.

^{LXVI} W tekście **Ma** występuje forma *memoriae*.

^{LXVII} W tekście **Ma** brakuje tej formy.

18. De non iurando et quomodo promittunt.

Olim definiverant non iurare omnino, sed quia facilius per hoc deprehendebantur, caute dispensaverunt modo iurare pro se vel alio a morte defendendo. Cum autem iurare compelluntur, aut palliatis verbis iurant, **ut**^{LXVIII} putentur iurasse, sed fecte agunt **et hoc**^{LXIX} diversis modis; aut si coguntur ab alio iurare, refundunt peccatum in ipsum, ut ipsi videantur immunes.

19. De penitencia periurii et satisfactione.

Aut si iurant per se timore mortis, proponunt facere penitenciam, ut pro XIV periuriis teneantur unum attrahere ad sectam suam pro satisfactione peccati^{LXX}.

20. De arguicione mutua^{LXXI}.

Cum olim una secta fuisse dicantur Pouver Leun et Ortidiebarii et Arnostuste et Runcharii et Waltenses et alii, ex ambicione primatus et erroris contrarietate diversis inter se opinionum altercacionibus conscissi, in diversas hereses divisi sunt, et denominati ab illarum autoribus opinionum cuiuslibet horum sectatores. Agnoscunt autem se mutuo diversarum heresum

^{LXVIII} W tekście **Ma** występuje forma *ne*.

^{LXIX} W tekście **Ma** zamiast zwrotu *et hoc* występuje forma *ex his*.

^{LXX} W rękopisie **M** występuje tylko tytuł tego rozdziału. **Zdania** "*Aut si iurant ... pro satisfactione peccati.*" brakuje również w rękopisie **S**. **Znajduje** się ono tylko w tekście **Ma**.

^{LXXI} W tekście **Ma** brakuje tego rozdziału.

sectatores et detestantur et condemnant, et suos complices ab aliorum consorcio custodiunt, ne ab eis seducantur. Non autem prodit unus alium de alia heresi, ne forte vicissim et ille prodat, cum sicut squame leviatan sese comprimant, ut spiraculum incedat per eas. Omnes autem unanimiter exosam habent ecclesiam catholicam, que adversatur convincendo eos per veritatem doctrine et condemnando eos per iudicium accepte a Deo potestatis.

21. De familiaritate clericorum vel religiosorum.

Ingerunt se tamen aliquando simulate **familiaribus**^{LXXII} religiosorum et clericorum, ut sic se contegant et, si facta fuerit inquisicio de hereticis, defendantur ab eis, et largiuntur eis propter hoc munera, et recipiunt eos in hospicia, quasi redimentes per hoc vexationem suam, ut et sibi et suis liberiores latendi et vivendi et nocendi animabus opportunitatem conquirant, sicut de facto pluries comperimus. Frequentant ecclesias et predicationes et in omnibus religiosissime se gerunt, mores habent composito, verba quasi **limata**^{LXXIII} et cauta, libenter loquuntur de Deo, de sanctis, et de virtutibus et cavendis viciis et aliis bonis agendis, ut per hoc meliores habeantur, et **si quis eos libenter**^{LXXIV} audire ceperit, ut illi tunc secrecius sue perfidie virus infundant et favorem viciorum suorum acquirant.

22. Quomodo nominant mortalia.

^{LXXII} W tekście **Ma** występuje forma *familiaritatibus*.

^{LXXIII} W tekście **Ma** występuje forma *limitata*.

^{LXXIV} W tekście **Ma** występuje zwrot *si quis eos* (audire). Natomiast w rękopisach **M** oraz **S** występuje fraza *si quis eorum libenter* (audire).

Quicumque in secta ipsorum stabilis manserit, eciam si in aliis sit peccatis mortalibus, scilicet fornicacione, usuris et talibus aliis, dant eis spem salutis, quia dicunt huiusmodi **per fidei**^{LXXV} sue confessionem in morte facile^{LXXVI}, vel per manus impositionem alicuius doctoris ipsorum. Preficiunt se sanctis in celo, eciam beate virgini, in eo quod dicunt, se Deo ita dilectos, **quod**^{LXXVII}, quidquid pecierint ab eo, exaudiantur, **omnes autem sanctos in celo nil valere orando impetrare**^{LXXVIII}, cum tamen videamus quod non obtinent, ut omnes **fiamus**^{LXXIX} heretici, et quod nullus eorum pro heresi concremetur, quod certum est eos satis desiderare, et sic mentitur iniquitas sibi, asserendo vel promittendo falsa.

^{LXXV} W tekście **Ma** występuje forma *perfidiae*.

^{LXXVI} W tekście **Ma** występuje forma *absolvendam*.

^{LXXVII} Forma ta występuje w tekście **Ma**. Natomiast w rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *et*.

^{LXXVIII} W tekście **Ma** fraza ta występuje forma dopiero na końcu rozdziału.

^{LXXIX} W tekście **Ma** brakuje tej formy.

23. De non occidendo.

Licet autem dicant non debere quemquam occidere, et ipsi personaliter non occidant, quamvis sine causa gladios et arma ferant pro simulacione, tamen dant complicitibus suis intelligere, **prestari sibi in hoc obsequium**^{LXXX}, si occidant aliquando tales, per quos timent exterminari. Et sic fuit occisus sanctus Petrus de ordine predicatorum, et quidam alii.

24. De attractione personarum potencium.

Student diligenter attrahere sibi aliquas potentes et nobiles feminas, ut per eas eciam viros vel cognatos earum sibi faciant faventes, ut sic liberius in terris illis se dilatent, et nullus audeat eos tangere sub illorum tuicione munitos.

25. Quomodo impediunt predicaciones.

Nam si forte aliquis in predicacione quandoque ceperit informare populum, ut caveant sibi ab hereticorum erroribus, illi commovent sedicionem contra eum, quod velit infamare civitatem de heresi, cum nullus sit ibi manifeste deprehensus hereticus, ut eciam populus fidelis ei indignetur, quod tantam iniuriam velit eis inferre. Et ita **compescunt**^{LXXXI} eum, ut de cetero nec ille nec alius audeat de cavendis hereticis facere mencionem, si eciam inquisicio facta fuerit de hereticis, timore illorum potencium nullus eos audeat accusare vel contra eos testificari. Et apud iudices **infamati**^{LXXXII} precibus vel muneribus vel pro timore

^{LXXX} W tekście **Ma** występuje fraza *prestari obsequium Deo*.

^{LXXXI} W tekście **Ma** występuje forma *compescant*.

^{LXXXII} W rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *infamare*.

maioris^{LXXXIII} mali **eos inclinant**^{LXXXIV}, et sic de infamia expurgantur et ex hoc efficiuntur audaciores heretici ad nocendum.

26. De modo predicandi hereticis.

Unde videtur iste modus in talibus locis in predicando de fide utilior, ut proposito aliquo articulo fidei dicatur: Ista est veritas fidei et ita credit sancta ecclesia, sed heretici e contra hoc et hoc asserebant; unde quicumque forte veniret et sic palam vel occulte doceret, illum velut hereticum tenere deberetis. Per talem enim modum loquendi os hereticorum obstruitur, et fideles in fide muniuntur et non **habent viam**^{LXXXV} cavendi, quod de heresi infamentur.

27. Quomodo gaudent detractioe clericorum.

Multum autem gaudent heretici, quando populus contra clerum et doctores ecclesie provocatur, quia tunc audacius audent clero detrahere et laycos in detestationem cleri inducere, quando populus **astat**^{LXXXVI} contra clerum et doctores ecclesie, quasi sub communi **contencione**^{LXXXVII}, et facile tunc possunt layci trahi in heresim, quia qui mecum inimicum meum persequitur, hunc quasi amicum reputo, et si quid mihi mali de ipso persuadere voluerit, facile acquiesco. Et hec astuti heretici attemptare non negligunt, ubi viderint

^{LXXXIII} W tekście **Ma** brakuje tej formy.

^{LXXXIV} W rękopisach **M** oraz **S** brakuje tego zwrotu.

^{LXXXV} W tekście **Ma** występuje wersja *habent causam*.

^{LXXXVI} W tekście **Ma** występuje forma *stat*.

^{LXXXVII} W tekście **Ma** występuje forma *intentione*.

opportunitatem: unde tempore dissensionis, que fuit inter dominum Innocencium papam IV. et Fridericum quondam imperatorem et eius fautores, quemdam principem Theutonie, qui ob hanc causam erat ecclesie adversarius et cleri inimicus, iam disposuerant heretici persuasionibus aggredi et ad se allicere, nisi Deus hunc subito sublatum de medio **prevenisset**^{LXXXVIII} et ecclesiam suam a tanto malo defendisset. Et ideo valde male faciunt, qui quacumque occasione laycos provocant **in odium**^{LXXXIX} cleri quod tamen ipsi clerici maxime faciunt per mala exempla et extorsiones pecunie et multiplicationes excommunicationum aliquociens indiscrete. Minus malum quandoque prudenter dissimulandum est, ubi maius et irremediabile e vicino timetur.

28. Quomodo deprehendantur^{XC}.

Hereticos deprehendere vel convincere modo est valde difficile, ita ut quasi desperent, sic posse eos exterminari et de ipsis ecclesiam efficaciter purgari, et hoc tribus de causis. Una quia rari sunt fidei zelatores, qui curent et perseveranter instant negotio inquisitionis et emulacionis heretice pravitate. Dummodo aperte non insurgunt contra nos, non sollicitamur, quod sub dissimulatione nostra latenter dilatantur et roborantur, ut post valencius possint ecclesiam impugnare, optantes ut fiat pax tantum in diebus nostris. Secunda causa, quia pauci sunt, qui sciant eos deprehendere vel cum ipsis utiliter agere ut exterminentur. Aut enim non agnoscunt eorum versucias, quibus examinatores suos deludunt, aut quadam nociva miseratione dimittunt eos iam convictos abire, qui digni essent condemnationis, putantes eos vere conversos esse, cum timore mortis promittunt, se velle quod iubetur credere, cum sint fallaces, sicut fere de omnibus taliter dimissis experti sumus. Tercia causa, quia desunt nobis

^{LXXXVIII} W tekście **Ma** występuje forma *praevidisset*.

^{LXXXIX} W tekście **Ma** brakuje tego zwrotu.

^{XC} W tekście **Ma** brakuje tego rozdziału.

testimonia, quibus iuxta formam iuris excommunicantur. Ex quo enim didicerunt, quod per singularia possunt convinci testimonia et per duos ad minus de eodem facto vel dicto concordantes testes, cauciores sunt facti, quod non docent plures simul, sed singulariter, nisi forte tales coram quibus sunt omnino securi.

29. De non prodenda heresi et de cautelis eorum.

Cicius autem quisque ipsorum, qui subversus est, inducetur per se confiteri heresim, quam **quod**^{XCI} alios **accuset vel**^{XCII} prodat. Si autem non sibi prodesse propriam confessionem ad evadendam mortem videt nisi et alios prodat, **tunc accusat**^{XCIII} mortuos vel longe absentes vel iam convictos vel illos, de quibus non potest dubitari, ex quo ipse talis fuerit, quin eciam illi talem eum sciverint esse, ut coniugem vel domesticos familiares; vicinos autem et notos vix unquam sponte prodit. Extrema eciam quedam et parva solum de domesticis suis dicet, videlicet quod audierit eos discere oracionem unam ab heretico vel exhortacionem de cavendo mendacio et huiusmodi, et tacet illa in quibus possunt heretici iudicari.

30. Nota diligenter^{XCIV}.

Unde infallibiliter nota, quod, quam diu hereticus seu fautor hereticorum nititur subterfugere, ne prodat alios hereticos vel complices suos et errores et secreta eorum, in talibus nullatenus credendum est eum vere et absolute ad fidem reversum et ecclesiam, quia si vere crederet se

^{XCI} Forma ta występuje w rękopisach **M** oraz **S**. Natomiast w tekście **Ma** występuje wersja *quam quod*.

^{XCII} Wersja ta występuje w tekście **Ma**. Natomiast w rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *actus*.

^{XCIII} Formy tej brakuje w tekście **Ma**.

^{XCIV} W tekście **Ma** zachował się tylko tytuł tego rozdziału, brakuje natomiast jego zawartości.

errasse et doleret sicut deberet, accusaret et proderet omnes errores suos, ut premuniret fideles et sibi talibus cavere, accusaret etiam complices suos, ut vel ipsi revocarentur a periculo erroris vel ecclesia purgaretur de ipsis, ne ulterius possent nocere. Qui scit adversarium meum insidiari mihi et **non**^{XCV} premunit me, ut caveam mihi, ubi tute potest, videtur adversario meo plus quam mihi favere. Qui vero trepide et invite prodit errores suos et complices, vel exactus iurare reddit se difficilem ad hoc quoquo modo, vehemens est suspicio, eum adhuc in erroris professione ligari, licet metus mortis aliquatenus videatur eum ad conversionem superficiei tenus inclinasse. Vera enim contritio ex pura et prompta confessione et satisfactione penditur. Olim ad hoc fervenciores inveniebantur, quod requisiti non negabant de se ipsis quid profiterentur, licet forte aliquamdiu conarentur verbis coopertis occultare quod erant.

31. De non iurando olim, cum modo iurent^{XCVI}.

Jurare autem **olim**^{XCVII} penitus non acquiescebant et per hoc facile tunc poterant deprehendi et multi de medio auferri. Sed modo cauti per hoc redditi, ne penitus deleantur, negant iurant periurant, ut sic evadant exceptis valde raris, qui pertinacius errores suos aperte confitentur, qui etiam perfecti apud eos reputantur et pro magistris reputantur vel habentur; sed summa diligencia cavent, ne tales apud eos capiantur, quia hiis exterminatis eorum complices possent facile deprehendi, et hoc per quinque indicia satis probabilia:

32. Quomodo deprehendatur fautores hereticorum.

^{XCV} Formy tej brakuje w rękopisie **M**.

^{XCVI} W tekście **Ma** brakuje tego rozdziału.

^{XCVII} Formy tej brakuje w rękopisie **M**.

Unum, quicumque clam visitant eos dum captivi tenentur et susurrant cum eis et victualia ministrant eis, suspecti sunt quod eorum sint discipuli vel fautores. Secundo, qui valde lamentantur de eorum deprehensione vel morte videntur eorum amici speciales fuisse dum viverent. Esse autem heretico diu familiarem et eius ignorare sectam vix est credibile. Tercium: quicumque causantur, quod iniuste sint dampnati, postquam aperte convicti fuerint vel etiam confessi de heresi, apparet quod eorum sectam approbent et ecclesiam reputent errare que eos condemnat. Quartum: quicumque amarum vultum habent ad illos, qui persequuntur hereticos vel predicant contra eos efficaciter, sicut potest tunc in oculis et naso et aspectu talium **notare**^{xcviii}, qui velit advertere, ita quod non possunt eos rectis oculis aspicere, suspectum est valde, quod odio habent eos contra quos cor eorum ita amarescit, quod etiam in vultu apparet, et diligunt illos, de quorum exterminio tantum dolent. Quintum est, si aliqui furtive inveniuntur ossa hereticorum combustorum nocte colligere quasi reliquias, quia dubium non est quin eos pro sanctis venerentur, quorum ossa pro sanctuario recondunt, et esse hereticos sicut illi. Nullus enim habet hereticum pro sancto, nisi qui eius sectam credit esse sanctam, et talis est hereticus sicut ille. Hec indicia vehementem faciunt presumptionem contra illos de heresi, etsi non plenam probationem ad condemnationem, nisi et alia concurrant argumenta, ex quibus liquido constaret predicta eos in favorem heresis fecisse. Et^{xcix} **si haberentur aliqui qui sagaciter scirent et vellent eos in huiusmodi observare vel qui de licencia episcoporum se ipsis hereticis favorabiles et familiares ostenderent, qui caute scirent loqui cum eis sine mendacio, et de quibus non esset timor quod inficerentur ab eis, isti possent omnia secreta eorum perscrutari et mores et verba agnoscere et personas ipsorum et fautores investigare et latibula et conventicula perquirere, et ea, per que singuli eorum possent convinci de heresi, concorditer notare et**

^{xcviii} W rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *notari*.

^{xcix} Następującego fragmentu brakuje w tekście **Ma**.

in scripto redigere, et, quando magistri eorum presentes essent vel plures in unum convenirent, explorare ut suo tempore hec et alia inquisitoribus hereticorum indicarent, et comprehendi eos facerent, et horum contra eos testes existerent secundum formam iuris, et hoc multum conferret ecclesie ad extirpacionem heretice pravitatis. Idem esset, si aliqui ex hiis, qui in secta eorum fuerant reversi ad fidem, fideliter hec omnia proderent, promisso eisdem, quod propter hoc rigor iuris in penitencia mitigaretur, cum etiam hoc ipsum foret fructuosa valde penitencia, laborare ad hoc, ut ecclesia de heresi purgaretur, et se propter hoc exponere periculo, quod forte ab hereticorum fautoribus occiderentur. Dicitur enim quod lupo domesticus postea fiat utilior pro venacione aliorum luporum quam canis.

33. Item quomodo inducendi sunt ad prodendam heresim.

Qui non ^C profunde adhuc immersus est in heresim, potest aliquando reduci per minas mortis, et si ^{CI} tunc spes detur ei, quod permittatur vivere, si velit confiteri pure errores quos didicit, et alios ^{CII} prodere, quos de secta cognoverit. Si autem recuset hoc facere, recludatur in carcere et incuciat ei timor, quod testes contra ipsum habeantur, et si per testes convictus fuerit, nulla fiat ei misericordia, quin morti tradatur; et sustentetur tenui victu, quia timor talis humiliabit eum, et non permittatur aliquis accedere complicitum suorum, ne roboret eum vel instruat quomodo callide respondeat et nullum prodat, nec alii accedant, nisi aliquando duo fideles et providi, qui caute quasi compacientes moneant eum, ut a morte se liberet et sincere confiteatur quod erravit et in quibus, et promittant ei, quod si hec fecerit, quod tunc possit

^C W tekście **Ma** w miejscu tym występuje forma *vero*.

^{CI} W tekście **Ma** występuje forma *etiamsi*.

^{CII} W rękopisie **M** występuje forma *aliquos*.

evadere **ne**^{CIII} cremetur. Timor enim mortis et spes vite emolliunt cor quod vix aliter **posset emolliri**^{CIV}. Loquantur eciam blandiendo sic: Non formides secure confiteri, si forte, quia credebas illos esse bonos homines, qui ista et ista doceant, adhibuisti eis fidem et libenter audiebas eos, et dedisti eis de substantia tua, **vel aliquando recepisti eos in domum tuam**^{CV} vel fecisti eis confessionem, cum **esses simplex**^{CVI} et diligeres eos, quos putabas esse bonos, et malum nescires de ipsis; hoc enim posset contingere multo sapiencioribus quam tu es, **quod sic deciperentur**^{CVII}.

34. Quomodo caute querendum sit.

Si ceperit ex hoc emolliri, ut velit aliqua dicere, se aliquando audisse ab huiusmodi doctoribus in angulis de ewangelio vel epistolis vel similia, pedetemptim queratur, si hoc vel hoc credant illi doctores, videlicet **quod non sit ignis purgatorius**^{CVIII}, si non prosint suffragia pro defunctis, si malus sacerdos, cum sit ipse peccato ligatus, possit alios penitentes a peccatis absolvere, et sic de sacramentis ecclesie. [Nota ut supra notatum est de erroribus ipsorum.] Postea queratur caute, si ipse eorum doctrinam crediderit bonam et veram esse, quod si

^{CIII} W tekście **Ma** występuje forma *nec*.

^{CIV} W tekście **Ma** występuje wersja *possunt emollire*.

^{CV} Fragmentu tego brakuje w tekście **Ma**.

^{CVI} Zwrotu tego brakuje w rękopisie **M**. Zamiast niego występuje słowo *omnes*.

^{CVII} W tekście **Ma** występuje wersja *et sic decipi*.

^{CVIII} W tekście **Ma** występuje forma *quod non sit purgatorium*.

concordat, iam confessus est se heresim credidisse. Qui autem credit heresim esse bonam et veram, cum hoc habeat ab illis, quos scit ab ecclesia pro hereticis haberi, iam est credens hereticorum et hereticus iudicatur. Si autem nude queras, si ipse predicta crediderit, non respondebit quia timet quod velis eum capere et pro heretico accusare, unde caute per aliam **viam**^{CIX} **deprehendendus**^{CX} est ut dixi. Vulpes enim astute sunt simili astucia capiende: unde tali modo inquire, non quasi velis discere, quid magistri et complices eorum credant singulariter, **aut**^{CXI} de quolibet articulo, in quibus errant, perquire, quia aliter vix prodet per se errores eorum, **donec**^{CXII} sufficiens habeas testimonium de heresi convincenda.

35. Quomodo adiurandi sunt.

Adiuretur eciam **stricte, quod contra veritatem nil scienter de aliquo accuset**^{CXIII}. ***Si autem aliquando non capti vel suspecti requirantur, si sciant aliquos hereticos vel suspectos de heresi et timeant infamiam si aliquos prodiderint, ne forte et ipsi suspecti habeantur de heresi, detur eis fiducia, quod nil eis noceat in anima vel honore et corpore et rebus, et tunc***

^{CIX} Formy tej brakuje w rękopisie S.

^{CX} Formy tej brakuje w rękopisach **M** oraz **S**

^{CXI} W tekście **Ma** występuje forma *autem*.

^{CXII} W miejscu tym tekst **Ma** jest nieczytelny.

^{CXIII} W tekście **Ma** występuje wersja *districte quod nihil contra veritatem, vel nullun scienter de aliquo accuset*.

coram paucis recipiantur dicta eorum si timent coram multis dicere, secundum formam apostolice commissionis^{CXIV}.

36. De fugientibus vel se subtrahentibus tempore inquisitionis^{CXV}.

Cum autem fit inquisicio de hereticis vel presumitur debere fieri, si aliqui fugiunt latenter vel callide se absentant, vocentur, quia eo ipso reddunt se suspectos. Sapiencia (17, 10): Cum sit enim timida nequicia, dat testimonium condemnationis. Si autem aliqui sunt suspecti, non tamen sic quod statim debeant teneri, et timeatur quod fugiant, dent caucionem, quod non fugiant, et si fugerint, quod se ipsos de heresi convictos reddiderint et infames.

37. Quod per iudicium seculare sunt compellendi.

Quod si aliquis accusatus et detentus non vult sponte confiteri errores suos et prodere alios coniplices **suos, potest**^{CXVI} (?) per iudicium seculare ad hoc compelli questionibus et tormentis, citra membrorum diminucionem et mortis periculum, accusare aliquos, quos scit, et fautores eorum credentes, et errores suos expresse confiteri, secundum constitutionem Innocencii IV. pape.

38. De testibus.

^{CXIV} W tekście **Ma** brakuje tego fragmentu.

^{CXV} W tekście **Ma** brakuje rozdziałów do 36 do 41.

^{CXVI} W rękopisach **M** oraz **S** występuje wersja *suos ut*.

Sicut enim contra reum lese maiestatis admittuntur pro testimonio alii criminosi, ita hereticus contra hereticum potest testificari, vel periurus vel alius criminosus, in testimonium criminis et favorem fidei christiane.

39. Nota quod iudicatur hereticus esse qui hec facit:

Hereticus iudicatur, qui docet heresim vel qui aperte defendit, qui credit hereticos vera docere et vera esse que docent, et eos bonos esse, cum tamen sciant quales sunt. Qui discit ab eis occulte, que sunt de secta eorum, qui interest conventiculis eorum in angulis, qui confitetur eis occulte, qui ritus et fidem sanam despicit et non vult servare, qui dubitat an vera sit fides katholica.

40. Fautores sunt hii.

Fautor est, qui diligit eos et recipit hospicio et abscondit et dat eis de suo et deducit et conducit eos et premunit et celat eos, ut non comprehendantur, qui excusat eos et intercedit pro eis ut dimittantur, qui advocat pro eis in iudicio, qui non vult testificari contra eos que scit, qui instruit eos quomodo iudicium ecclesie evadant, qui infamat inquisitores eorum ut fiant exosi in populo, qui diffamat quod iniuste heretici sint condempnati, quibus placet vita eorum eciam si nescit explicite quid credant, qui impedit ut fiat iudicium de eis, qui minatur accusatoribus eorum, ne audeant eos accusare testes, inquisitores, officiales, iudices, assessores vel **alii**^{CXVII}, ne contra eos in iudicio procedatur. Fautor eorum est, cuius auxilio, consilio, favore, consensu qualicunque modo promoventur, ut in errore permaneant vel roborentur tam ipsi heretici quam eorum credentes et alii fautores eorum quos novit. Exercitacio in negotio inquisitionis hereticorum sicut in omni negotio periciorem facit,

^{CXVII} W rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *alios*.

scilicet quia rari sunt, qui exercitati sint in hoc. Qui melius nescit, potest istam viam tenere, donec meliorem **addiscat**^{CXVIII}.

41. De forma servanda in locis suspectis.

In loco ubi suspicio vel fama est, aliquos esse infectos heresi, convocato populo in ecclesiam fiat exhortacio de fide servanda et cavendis heresibus et maxime de illis articulis, de quibus presumitur, in quibus illi errant, qui ibi esse putantur. Et ne de ignorancia postmodo se possint excusare, instruantur, quid in talibus sit credendum vel e contrario respuendum, plane et lucide ad intelligendum. Postea moneantur, ut si qui aliter sensiverint vel alia a quocunque didicerint, resipiscant et sponte veniant et confiteantur inquisitori vel quibus ipse commiserit, ut absolvantur, alioquin si postea deprehensi convincantur forte, aliis eos prodentibus, contra eos durius procedatur, et tunc non^{CXIX} inveniant viam penitencie ita ut nunc patentem.

Precipiat eiam omnibus, ut si quid de huiusmodi, unde suspicio potest haberi, sciant ex auditu vel aliis indiciis de quibuscunque, idem denuncient inquisitoribus infra talem terminum secure et intrepide, et ad hec provocentur exhortacionibus, videlicet quod malum sit, inimicos fidei et animarum peremptores celare, et quam bonum e contrario, eos prodere ut corrigantur vel ecclesia ab eorum nocumento liberetur, alioquin si per alios proditum fuerit, aliquos scire huiusmodi quos nolint accusare, pro hereticis vel fautoribus eorum habeantur et pena talibus debita secundum leges et canones puniantur. Si aliqui ergo aliquos accusare venerint, benigne recipiantur et ad iurandum inducantur, quod veritatem, ut sciant super hiis, pure dicant, nil scienter retineant nec contra conscienciam aliquem accusent. Si autem notabilia dixerint, illa sub testimonio trium vel plurium audiantur et dicta eorum et nomina accusatorum et accusancium et aliorum, quos tangunt eadem dicta, studiose in scripto notentur, et secundum

^{CXVIII} Forma ta występuje w rękopisie S. Natomiast w rękopisie M występuje forma *addisceret*.

^{CXIX} W rękopisie M w miejscu tym występuje wyraz *si*.

ea in iudicio procedatur. Quod si timent aliqui ex hoc notari ab aliis, quasi ultro alios velint accusare, et ideo non audent ad inquisitores accedere ne infamentur, tunc iubeantur omnes **sigillatim**^{CXX} accedere ad eos, qui annos distinctionis attigerunt, et eodem modo perquiratur ab eis, ut accusent, si quid sciant de heresi accusandum, quia tunc nullus fit singulariter notabilis, ubi omnes indifferenter accedunt. In hoc autem cautus esto! Si queris ab heretico, si aliquid sciat de hereticis vel audierit, fiducialiter respondebit: nichil scio de hereticis vel pravis hominibus, vel audivi aliquid inde nisi modo, cum vos nostis, sed de bonis christianis tantum audivi. Intendit autem dicere bonos christianos, qui hoc credunt quod ipse, quia illos tantum reputat fideles et bonos, ut supra dictum fuit in parte priori.

42. De modo examinadi hereticos.

Si autem aliquis infamis et suspectus offertur examinandus, licet nimis sit tediosum cum talibus occupari, tamen pro aliqua noticia examinandi aliquas vias ostendamus quasi vulpium calles, in quibus possent aliquatenus deprehendi: Si literatorie aliquis contra fidem disputaret, per fideles ecclesie literatos facile convinceretur hereticus, cum eo ipso iam censeretur hereticus, quo defendere niteretur errorem. Sed quia moderni heretici magis querunt latenter palliare errores suos quam aperte profiteri, literati per scienciam literarum et scripturarum non possunt eos convincere, quia non procedunt per viam illam, et potius confunduntur ab eis viri literati, et heretici roborantur per hoc, videntes quod nostris literatis ita illudunt, quod, quasi de manibus eorum **cedentes**^{CXXI} per suas vulpinas versucias et **fluctuosas**^{CXXII} responsionum ambages, callide elabuntur. Una enim vilis focaria, sicut ipse vidi et audivi per

^{CXX} W rękopisie **M** występuje forma *sigillatim*.

^{CXXI} W tekście **Ma** występuje forma *credentes*.

^{CXXII} W tekście **Ma** występuje forma *tortuosas*.

plurimos dies, literatos viros electos tam seculares quam religiosos diversorum ordinum taliter fallendo decepit, quod eam quasi innocentem dimittere volebant, nisi quod nutu Dei ipso die, quo dimittenda fuit, ossa cuiusdam nuper combusti heretici in arca ipsius inventa sunt, que manu propria nocte pro reliquiis collegerat sicut alie eius socie testabantur, que cum ipsa **simul**^{CXXIII} collegerant eadem ossa, que super hoc postea penitentiam ab ecclesia susceperunt. Et ut amplius mireris perverse gentis nequiciam, **cum prefata**^{CXXIV} vilis heretica argueretur quod tot mendaciis tantos viros tot diebus negando fefellerit, et in argumentum deprehensionis eius **de inventis ossibus illi exprobraretur**^{CXXV}, et ipsa territa confiteretur, se ad hoc inductam a dyabolo, cum viri illi deliberarent, quid de ipsa facerent, illa mira versucia aliam viam negandi iterum reperit dicens: Ex hoc quod in arca mea ossa invenistis, non potestis me convincere hereticam esse, cum **vos**^{CXXVI} medio tempore, quo hic detenta mansi, **vel**^{CXXVII} alius, qui me oderat, potuerit in eam reponere ossa illa. Tamen propter hoc non evasit. Talis ergo eciam vilis persona, que nosset hereticorum fallacias, cicius convinceret hereticum, quam magnus theologus qui Parisius diu in cathedra rexisset.

43. De modo hereticorum deprehensorum.

^{CXXIII} W tekście **Ma** występuje forma *similiter*.

^{CXXIV} W tekście **Ma** brakuje tego zwrotu.

^{CXXV} W tekście **Ma** występuje wersja *eius de inventis ossibus illis exprobaretur*. *Natomiast* w rękopisie **M** występuje wersja *eiusdem inventis ossibus illi exprobarent*.

^{CXXVI} W tekście **Ma** brakuje tej formy.

^{CXXVII} W tekście **Ma** brakuje tej formy.

Iste tamen pro parte solet mos eorum esse. Cum aliquis eorum offertur captus examinationi, venit quasi intrepidus **et alacer**^{CXXVIII}, quasi nullius mali conscius et securus. Interrogo ego eum, qua de causa sit adductus. Respondet valde mansuete et subridendo: domine, libenter discerem a vobis causam. Dico: incusaris, quod sis hereticus et alia, quam sancta ecclesia credit, credas et doceas. Respondet cum magna fiducia elevatis ad celum oculis: domine, tu scis, quod de hoc innocens sum et numquam aliam fidem habui nisi veram fidem christianam. Dico: fidem tuam dicis, quia fidem nostram reputas falsam et hereticam; sed adiuro te querens, si umquam aliam fidem pro vera didiceris vel credideris, quam illam, quam gens et ecclesia Romana credit esse veram fidem? Respondet: illam fidem, quam ecclesia tenet, ego pro fide habeo. Dico: complices erroris tui credis esse sanctam ecclesiam et illius fidem credis. Respondet: veram fidem, quam Romana credit ecclesia et quam vos ipse predicatis nobis aperte, ego credo. Dico: forte Rome habes aliquos de secta tua et illos vocas Romanam ecclesiam, et illorum fidem tenes. Ego eciam cum predico, diversa loquor et aliqua dico, in quibus videmur eciam consentire, ut **unum**^{CXXIX} Deum esse. Ita et tu aliqua credis eorum que predico, nihilominus tamen posses esse hereticus, si alia non credis, que similiter sunt credenda. Respondet: omnia credo, que debet credere christianus. Dico: versucias tuas intelligo, quia, ut supra dixi, illa iudicas christiano esse credenda, que complices secte tue credunt. Sed quia longum foret huiusmodi cavillationibus contendere, dic simpliciter: credis in unum Deum, Patrem et Filium et Spiritum sanctum? Respondet prompte: credo. Credis, Christum de virgine natum, passum, resurrexisse et ascendisse in celum? Respondet alacriter: credo. Credis panem et vinum in missa per sacerdotes, cum celebrant, in corpus et sanguinem Christi virtute divina mutari? Respondet, nonne deberem hoc credere? **Dico, non dico vel quero, si debeas credere, sed si credas. Respondet, credo quicquid vos et alii boni doctores me**

^{CXXVIII} W tekście **Ma** brakuje tego zwrotu.

^{CXXIX} W tekście **Ma** występuje forma *vivum*.

iubetis credere^{CXXX}. Dico: illi boni doctores, quibus vis credere, sunt magistri secte tue, cum quibus si ego sencio, credis et mihi, et alias non. Respondet: eciam vobis libenter credo, si quid me docetis, quod mihi est bonum. Dico: hoc iudicas tibi bonum, si hoc doceo te, quod et alii magistri tui; dico^{CXXXI} ergo: credis in altari esse corpus domini nostri Jesu Christi? Respondet prompte: **credo et dico**^{CXXXII}, quod ibi est corpus et quod omnia corpora sunt domini nostri. Quero autem, utrum sit ibi illud corpus domini, quod natum est de virgine, quod pependit in cruce, resurrexit, ascendit etc.? Respondet: et vos, domine, numquid ita creditis? Dico: ita, omnia credo. Respondet: et ego similiter credo. Dico: credis me ita credere, quod ego non quero, sed quero, utrum tu ipse credas. Respondet: si omnia que dico vultis aliter interpretari, que sane et simpliciter profero, tunc nescio quid debeam respondere. Simplex homo sum et illiteratus, nolite me capere in verbis meis. Dico ergo: Si simplex es, responde et age simpliciter sine palliacione verborum. Respondet: libenter dico. Vis iurare quod numquam didiceris aliquid contra fidem, quam nos credimus esse veram. Respondet aliquantulum pavidus: Si debeo iurare, libenter iurabo. Dico: non quero an debeas, sed an velis iurare? Respondet: si iubetis me iurare, iurabo. Dico: non cogo te iurare, quia, cum credas esse illicitum omne iuramentum, velles refundere culpam in me, qui te coegissem; sed si tu **iurabis**^{CXXXIII}, ego audiam. Respondet: ut quid iurem, si non iubetis? Dico: ut auferas mihi suspicionem, quod non reputem te hereticum esse. Respondet: **quomodo ergo debeo dicere iurando? Dico: iura ut scis**^{CXXXIV}. Domine, nescio, nisi vos doceatis me. Dico: si ego

^{CXXX} W rękopisie **M** oraz **S** brakuje tego fragmentu.

^{CXXXI} W rękopisach **M** oraz **S** brakuje następujących zdań aż do *Respondet: si omnia...*

^{CXXXII} W tekście **Ma** występuje wersja *Credo. Et dico Scis*.

^{CXXXIII} W tekstach **M** oraz **Ma** występuje forma *iuraveris*.

^{CXXXIV} W tekście **Ma** brakuje tego fragmentu.

deberem iurare, tunc elevata manu et digitis, ut solet, extensis dicerem: Sic me Deus adiuvet, quod numquam didici heresim, nec credidi quod sit contra veram fidem. Tunc ille tremiscens et quasi qui nesciat eadem verba formare cespitat in eis, ut vel ipse vel alius interloquatur **aliquid**^{CXXXV}, ne fiat directa forma iurandi, sed quedam **locutio**^{CXXXVI} non iuratoria, ut tamen ab aliis putetur iurasse. Si autem continuaverit verba illa, tunc **intendit**^{CXXXVII} revolvere verba illa, non per ea **iurare**^{CXXXVIII}, et sic fallere circumstantes, ut putetur iurasse. Aut enim formam iurandi convertit in formam orandi ut: sic me deus adiuvet, quad non sim hereticus, vel simile, aut verba iurandi tantum revolvendo **ruminat**^{CXXXIX}, non iurando. Cum autem queritur an iuraverit, respondet: nonne audisti me iurare. Omnes istas interrogaciones et responsiones audivi eciam **ab illis**^{CXL}, **qui postea heretici sunt convicti**^{CXLI}, ut sciatur, quod tales vias in examinatione solent habere. Cum autem interrogacionibus artantur, aut morose deliberant, quomodo callide respondeant, non directe, ubi timent deprehendi, aut ad aliud quam ad principalem interrogacionem respondent, **et gaudent quod per interlocucionem**

^{CXXXV} W tekście **Ma** brakuje tej formy.

^{CXXXVI} W tekście **Ma** występuje forma *loquitur*.

^{CXXXVII} W rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *intendit nisi*.

^{CXXXVIII} W rękopisie **S** występuje forma *iurasse*.

^{CXXXIX} W tekście **Ma** występuje forma *muniet*.

^{CXL} W rękopisie **M** występuje forma *ad illos*.

^{CXLI} W tekście **Ma** występuje wersja (*ab illis*) *hereticis qui postea sunt conversi*.

alicuius interruptitur inquisicio, ut ad illam respondeant^{CXLII}, aut dicunt se esse simplices **ac nescire**^{CXLIII} sapienter respondere. Cum autem vident, quod astantes videntur eis compati quasi simplicibus, quibus fiat iniuria et in quibus nihil mali inveniatur, sumunt fiduciam et simulant se flere et miserabiles se ostendere **et adulari**^{CXLIV} examinadoribus, ut sic eos ab inquisicione deflectant. Dicunt autem: domine, si in aliquo deliqui, portabo libenter penitenciam, tantum iuvate me, ut ab ista liberer infamia, de qua sum sine culpa et ex invidia infamatus. Sed strenuus inquisitor non debet flecti hiis adulationibus nec credere eorum simulacionibus, sed constanter instet, ut aut inducat eos ut confiteantur errorem suum aut saltem abiurent heresim publice, ut si postea deprehendantur falsum iurasse, sine audiencia, tamquam subversi, penitus iudicio seculari relinquantur. Si autem aliquis consentit iurare se non esse hereticum, dico ei: si vis iurare, ut sic te ab incendio liberes, non sufficit mihi unum iuramentum vel duo, nec decem, nec centum mille, quia inter vos dispensastis de certo numero iuramentorum, quando necessitas angit, sed sine numero iuramenta **requiro**^{CXLV}. Insuper si adhuc habeo **testes contra te**^{CXLVI} **sicut**^{CXLVII} presumo, non proderunt tibi omnia iuramenta tua quin cremeris. Et tunc maculasti conscienciam tuam, contra eam iurando, et inde non evades mortis sentenciam. Si autem simpliciter confessus fueris errorem tuum,

^{CXLII} W tekście **Ma** brakuje tego fragmentu.

^{CXLIII} W tekście **Ma** występuje wersja *aut non sapere*.

^{CXLIV} W tekście **Ma** brakuje tego zwrotu.

^{CXLV} W tekście **Ma** występuje wersja *volo requirere*.

^{CXLVI} W tekście **Ma** występuje wersja *testes contra*

^{CXLVII} Forma ta znajduje się w tekstach **Ma** oraz **S. Natomiast** w rękopisie **M** występuje forma *sic*.

poteris misericordiam invenire. In tali anxietate aliquociens vidi aliquos confiteri errores suos ut evaderent; aliquos enim aperte vidi confiteri, quod, ex quo non pradeset eis semel vel sub certo numero iurare ut evaderent, tunc omnino nollent iurare, illicitum esse omne iuramentum aperte asserentes. Et cum quereretur ab aliquo eorum, quare **voluerit**^{CXLVIII} iurasse, si reputabat esse illicitum, **respondit**^{CXLIX}: volui me a morte per hoc redimere et vitam meam conservare et pro peccato **meo**^{CL} **postea**^{CLI} penitenciam subire. Per illas autem supra dictas responsionum fallacias intendunt aut occultare se, ut quasi innocenter evadant, aut ut inquisitores lassati tedio desistant eos insequi, sicut venator, diu insequens feram, tandem lassus relinquit eam, aut ut infametur inquisitor apud laycos, quod simplices homines **gratis**^{CLII} infestet et querat occasionem perdendi eos, nimis **capciose**^{CLIII} examinando eos. Nimis enim grave est hereticos **examinare vel investigare**^{CLIV}, ubi non aperte confitentur errorem, vel ubi non habentur **contra eos**^{CLV} testimonia, quia timor angit ex una parte

CXLVIII W tekście **Ma** występuje forma *noluit*.

CXLIX W tekście **Ma** występuje forma *respondebit*.

CL W tekście **Ma** brakuje tej formy.

CLI W rękopisach **M** oraz **S** brakuje tej formy.

CLII W tekście **Ma** występuje forma *sine causa*.

CLIII W tekście **Ma** występuje forma *cautelose*.

CLIV Forma ta występuje w rękopisach **M** oraz **S**. Natomiast w tekście **Ma** występuje forma *deprehendere*.

CLV Forma ta występuje w rękopisach **M** oraz **S**. Natomiast w tekście **Ma** występuje forma *certa*.

consciencie et infamie, si condemnat innocentes, ex altera parte nocumentum fidei, si evadunt vulpes astute vineam domini demolientes, que ex hoc roborantur et multiplicantur et callidiores efficiuntur; ex tertia parte, quod eciam layci fideles inde sumunt materiam scandali, quod inceptum inquisitionis negocium quasi confuse relinquitur, et infirmantur in fide, videntes quod literati viri sic a rudibus et vilibus illuduntur, quia credunt eos ipsas fidei rationes ita in promptu et lucidas habere, quod nullus in hiis valeat nobis obviare, quin statim sciamus eum vincere, quod eciam ipsi layci clare ipsas possint intelligere rationes, et ubi hoc non fit, non expedit coram laycis de fide multum disputare.

44. Quare heretici debeant prius in iudicio spirituali examinari.

Duabus autem de causis statutum est, quod heretici prius debent in iudicio spirituali examinari et iudicari, quam seculari iudicio relinquantur: una, quia heresis est spirituale peccatum et non potest nisi a literatis et peritis in sacra scriptura plene diiudicari, qui regulas fidei scire debent et docere; altera, ut exhibeatur eis locus penitencie, si volunt redire pure ad ecclesiam, quia iudicium spirituale clemencius est quamulare. Ubi autem aliquis convincitur hereticus esse et non ostendit per evidenciam signa, quod vere sit penitens in eo quod pure **confiteatur**^{CLVI} omnes errores suos et omnes prodat, quos scit hereticos **et de secta**^{CLVII} eorum; quid restat nisi ut **ecclesia abscindat eum**^{CLVIII} ut membrum putridum, ne sana per ipsum corrumpantur? Paulus (Gal. 5, 12): utinam abscendantur, qui vos conturbant. Unde quicumque clerici relinquunt talem seculari iudicio, non fiunt irregulares per homicidium, licet ille postea occidatur, sed tantum denunciant populo, quod talis indicatus est hereticus, de

^{CLVI} W tekście **Ma** występuje wersja *pure non confitetur*.

^{CLVII} W tekście **Ma** występuje wersja *et sectas*.

^{CLVIII} W tekście **Ma** występuje wersja *abscindatur ab ecclesia*.

quo non habetur certa spes correctionis, secundum formam iuris, et ideo sciant eum ab ecclesia esse condemnatum, et non permittant eum in periculum animarum et subversionem fidei in finibus suis morari, **si**^{CLIX} diligunt fidem christianam et famam suam, quia qui hereticos non exterminant, iudex vel alii ad quos pertinet, fautores eorum reputantur. Tunc illi secundum statuta legum suarum iudicent eum vel ad exilium vel ad perpetuum carcerem vel ad aliam penam, sicut iustum et expediens **videbitur**^{CLX}. Denunciatur eciam populo qualiter et in quibus convictus vel confessus est se errasse, **et**^{CLXI} caveatur ne permittatur se excusare vel alio modo se innocentem fingere, ne populus scandalizetur, putantes eum iniuste dampnatum, **nec**^{CLXII} queratur si velit redire, quod tunc permittatur vivere, quia si hoc promitteretur et tamen occideretur, scandalum esset laycis. **Si**^{CLXIII} evaderet, periculum eciam esset fidei, cum vix deinceps aliquis hereticus permetteret se cremari, si posset ita evadere. Moneri autem potest ad sinceram ab errore conversionem, ut evadat eternam dampnationem per veram **contricionem**^{CLXIV} et puram et apertam erroris sui confessionem. Quod si ad ista non flectitur, constat quod, si pro evasione corporalis mortis se velle **redire**^{CLXV} promitteret,

^{CLIX} W tekście **Ma** występuje forma *sic*. Natomiast w rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *sicut*.

^{CLX} Forma ta występuje w tekście **Ma**. Natomiast w rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *videatur*.

^{CLXI} W tekście **Ma** występuje forma *vel*.

^{CLXII} W tekście **Ma** występuje forma *ne*.

^{CLXIII} W tekście **Ma** występuje forma *si autem*.

^{CLXIV} W tekście **Ma** występuje forma *penitentiam peccatorum*.

^{CLXV} W tekście **Ma** występuje forma *redimere*.

ficte id faceret, non credens se pro sua heresi esse eternaliter dampnandum. Unde talem pro eius fictione liberum dimittere sic esset, sicut qui lupum in cavea se humiliantem **ex compassione**^{CLXVI} in spe correctionis abire permetteret: immo tales postea efficiuntur sepe nociviores **ex tepore**^{CLXVII} christianorum circa zelum fidei, et stulta eorum compassione amplius animati, sicut pluries est compertum.

45. De iudicibus avaris et infectis.

Sciendum eciam, quod iudices tam ecclesiastici quam seculares et advocati et consiliarii et quilibet alii, ad quos habetur **respectus**^{CLXVIII} in negotio hereticorum, si sunt avari, quod possunt corrumpi muneribus, vel sunt infecti perfidia, vel habent propinquos infectos vel eciam suspectos de heresi vel avaros,^{CLXIX} quibus acquiescunt ut a iusticia devient, iudicium de hereticis vix habebit efficacem processum, quia querent diversas vias, quibus caute possint processum huiusmodi per varias astucias impedire; et tamen in aperto simulant se ad exterminium hereticorum valde fervere et culpant inquisitorum negligenciam, quare non expedite in examinatione procedant, ut vel reos **celeriter**^{CLXX} puniendos tradant, vel innocentes absolvant, dicentes se promptissimos ad omnia que pro fidei promocione facere

^{CLXVI} W tekście **Ma** brakuje tej formy.

^{CLXVII} W tekście **Ma** występuje forma *torpore*.

^{CLXVIII} W tekście **Ma** występuje forma *recursus*.

^{CLXIX} W tekście **Ma** w miejscu tym występuje wersja *vel propinquos propinquorum infectos vel avaros*.

^{CLXX} Forma ta występuje w rękopisie **S**. W rękopisie **M** występuje forma *sceleriter*. Natomiast w tekście **Ma** występuje forma *saeculariter*.

iuberentur^{CLXXI}. Et hoc faciunt in dolo, ut suam maliciam contegant et hereticos defendant et inquisitores infament quasi negligentes vel stultos, qui incipiant negocia, que nesciant congrue perficere, et ob hoc de cetero nolint eis in huiusmodi cooperando astare. Et sic heretici deinceps erunt securiores et ad nocendum audaciores. - **Explicit tractatus fratris David de inquisicione hereticorum.**

^{CLXXI} W rękopisach **M** oraz **S** występuje forma *iubentur*.